

ΙΟΝΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΞΕΝΩΝ
ΓΛΩΣΣΩΝ,
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ
ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

Πτυχιακή Εργασία

Προσεγγίζοντας το θεατρικό έργο του Koffi
Kwahulé “La Dame du Café d’en Face”

Μετάφραση και ανάλυση

Καλιακούδα Αικατερίνη (Ξ2017071)

Επιβλέποντες καθηγητές: Δημήτρης Φίλιας

Χρήστος Σαλταπήδας

Αθήνα, 2021

Προσεγγίζοντας το θεατρικό έργο του Koffi
Kwahulé “La Dame du Café d’en Face”

Μετάφραση και ανάλυση

Περιεχόμενα

Πρόλογος.....	5
Κόφι Κουαουλέ – <i>Η Κυρία του Απέναντι Καφέ</i> (μεταφρασμένο απόσπασμα).....	6
Koffi Kwahulé – <i>La Dame du Café d'en Face</i> (πρωτότυπο απόσπασμα).....	16
Για το συγγραφέα και το έργο του.....	26
Μεταφραστικά σχόλια.....	29
Βιβλιογραφία.....	34

Πρόλογος

Η Κυρία του Απέναντι Καφέ, του Ιβοριανού συγγραφέα Κόφι Κουαουλέ, ένα θεατρικό έργο ανθρώπινο, που θίγει ζητήματα πάντοτε επίκαιρα, με κέντρο τις συζυγικές σχέσεις και πλαίσιο την οικογένεια, μεταφράστηκε αποσπασματικά στα Ελληνικά, για πρώτη φορά, με στόχο να κερδίσει μια θέση στη νεοελληνική λογοτεχνία και θεατρική σκηνή. Με προσοχή, λοιπόν, από μεταφραστικής πλευράς, στα νοήματα του πρωτοτύπου, τα χαρακτηριστικά, δηλαδή, εκείνα που το καθιστούν βαθύ και ιδιαίτερο, αλλά και σεβασμό σε όλα τα επιμέρους στοιχεία που το συνθέτουν – δομικά, γλωσσικά, υφολογικά –, η απόδοσή του, με την επιστράτευση τεχνικών και λύσεων που συνδυάζονται για το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα, έγινε πραγματικότητα. Το πρωτότυπο, το μετάφρασμα – ένα κείμενο που γεννήθηκε από το αρχικό, ταυτόχρονα όμως το συναγωνίζεται –, μια ματιά στις σημαντικότερες πληροφορίες για το δημιουργό κι ένα κείμενο που συνοδεύει την απόδοση και περιγράφει τη διαδικασία συνυπάρχουν σ’ αυτήν την προσπάθεια μεταφοράς του έργου από τη γλώσσα – πηγή στη γλώσσα – στόχο.

Κόφι Κουαουλέ

Η Κυρία του Απέναντι Καφέ

(μεταφρασμένο απόσπασμα)

ΚΥΡΙΑ ΜΠΕΚΑΡ. – Δεν τολμούσε ούτε πριν ούτε ποτέ. Έτσι κι αλλιώς, δεν τόλμησε ποτέ τίποτα, πάντα υποχωρούσε. Ακόμη κι ο πόλεμος υποχώρηση ήταν γι’ αυτόν. Και τώρα πρέπει να ’ναι πανευτυχής που βρίσκεται στη σωστή του θέση : σε υποχώρηση, να μαστορεύει καλύτερα τ’ όργανό του. Όταν τον παράτησε η άλλη άρχισε να επισκευάζει αυτό το μηχανήμα. Και κατεβάζει το ένα και ανεβάζει το άλλο και καθαρίζει το παράλλο και, και, και... Δεν είναι ότι ψάχνει λόγο ύπαρξης, είναι μια τιμωρία που επιβάλλει ο ίδιος στον εαυτό του – επειδή δεν ήξερε πώς να την κρατήσει. Έτσι το καταλαβαίνω εγώ τουλάχιστον. *(παύση)* Θα μπορούσε να είχε γίνει πραγματικός τραγουδιστής, ξέρετε, απ’ αυτούς που κάνουν δίσκους και τραγουδάνε σε χορούς.

ΚΥΡΙΟΣ ΜΠΕΚΑΡ. – *(απευθείας στο κοινό)* Αυτό που ήθελα δεν ήταν να τραγουδάω. Ήθελα να παίζω το όργανο από φραγκοσυκιά, στο δρόμο, δίπλα σ’ έναν που πουλούσε μαλλί της γριάς.

ΚΥΡΙΑ ΜΠΕΚΑΡ. – *(προς το κοινό)* Το μόνο που ήθελε ήταν τα παιδιά, με το που ακούν τη μουσική του, να μαζεύονται γύρω του σαν τα περιστέρια...

ΣΕΚΟΥ. – Είναι όντως καλλιτέχνης ο παππούς.

ΚΥΡΙΑ ΜΠΕΚΑΡ. – Ναι, ο καημένος. *(παύση)* Τριάντα χρόνια το επισκευάζει αυτό το μηχανήμα, τριάντα χρόνια σιωπή...

ΣΑΝΤΡΙΝ. – Τραγουδούσε ωραία όμως ο παππούς.

ΚΥΡΙΑ ΜΠΕΚΑΡ. – Α, όχι και πολύ, όχι όπως τραγουδάει τώρα για μένα. Τραγουδάει κι όλοι στη λέσχη εκστασιάζονται... Είμαστε σε μια λέσχη. Όλες οι γυναίκες πιστεύουν ότι τραγουδάει γι’ αυτές, αλλά εγώ κι αυτός ξέρουμε ότι τα τραγούδια που πριν τριάντα χρόνια τα τραγουδούσε για την κυρία του απέναντι καφέ τώρα τα τραγουδάει για μένα. Σηκωνόταν στις πέντε το πρωί, ακόμη κι όταν δεν είχε δουλειά, κι εγώ δεν έλεγα τίποτα. Γιατί σκεφτόμουν : « Σηκώνεται νωρίς γιατί μπορεί να πρέπει να επισκευάσει κάτι στο καμπαρέ. » Γιατί όλα ήταν έτσι *(κάνει μια χειρονομία για να δείξει ότι όλα ήταν άνω – κάτω)* μες στο σπίτι. Ήταν ήδη παλιό όταν το κληρονόμησε. Ήταν του παππού Εζέν, Εζέν Μπεκάρ. Όταν ο παππούς πέθανε, η μάνα του, η θεία μου η Ελεονόρ, πήρε το καμπαρέ και το χρησιμοποίησε

λίγο ακόμη. Εγώ νόμιζα ότι ήταν για να το φτιάξει σιγά σιγά, δεν έδωσα σημασία, δε μ' ένοιαζε... Δεν έδωσα σημασία. Έφευγε στις πέντε το πρωί και γύριζε το μεσημέρι, και ξανάφευγε σε μία ώρα. Στην πραγματικότητα, αν και αυτό το έμαθα πολύ αργότερα, όταν ήταν πολύ αργά, πήγαινε πάντα στο καφέ όπου δούλευε εκείνη, στην άλλη πλευρά του δρόμου. Κι εκεί τραγουδούσε, έκανε μαγικά...

ΣΕΚΟΥ. – Ήσαστε μάγος, παππού;

ΣΑΝΤΡΙΝ. – Σ' το 'χω ξαναπεί.

ΚΥΡΙΑ ΜΠΕΚΑΡ. – Ξέρει να κάνει μαγικά αλλά πάει καιρός που έχει να το κάνει κι αυτό. Διασκέδαζε, τέλος πάντων, όλους τους φίλους, τραγουδούσε ώρες ολόκληρες για 'κείνη κι αυτοί νόμιζαν ότι ήταν γι' αυτούς. Όπως τώρα στη λέσχη. Τώρα όλοι του οι φίλοι από 'κει έχουν πεθάνει γιατί έκαψαν τη ζωή τους με το αλκοόλ. Και το αλκοόλ δεν κάνει χάρες. Αυτός δε μεθούσε όπως οι άλλοι, γιατί εγώ, όταν μύριζα το κρασί... θυμάσαι, δεν τον άφηνα να πίνει. Στην αρχή με φώναζε κυρα – Διψώ. Γιατί όταν έπινε, το αρνάκι γινόταν λύκος. Έκανε σαν τρελός, ήταν ανυπόφορος, δεν τον αναγνώριζες. Δεν μπορούσε ν' ανοιχτεί αν δεν είχε πει. Όταν όμως ήταν πτωμένος, ε, εκεί, άρχιζε η τρέλα. Δεν ήταν πια ο ίδιος άνθρωπος. Το έβλεπα αυτό και μ' ενοχλούσε και δεν ήθελα να πίνει. Ο γιατρός του το είχε απαγορεύσει. Τον έβλεπε συνέχεια ο γιατρός από τότε που γύρισε από την αιχμαλωσία. Θα έπαιρνε μια σύνταξη, 400.000 φράγκα επιπλέον το μήνα, αν την είχε ζητήσει. Αλλά δεν ασχολήθηκε. Από αμέλεια, από τεμπελιά κι από άγνοια. Ένας φίλος που είχαμε συναντήσει στο Νότο τον σταμάτησε στο δρόμο και του είπε : « Τον θυμάσαι εσύ τον Ντεσάμπ, το Φελίξ Ντεσάμπ; » Κι αυτός είπε : « Ναι. – Αλλά εμένα δε με αναγνωρίζεις; » του είπε, λοιπόν, ότι όχι, δεν τον θυμόταν. « Ο Νενές είμαι, ήμασταν μαζί, στην εξορία! – Α, ναι, φυσικά, ναι, ναι. » Τότε τον αναγνώρισε αμέσως, αλλά πριν, έτσι, μες στο δρόμο, δεν τον είχε καταλάβει. Αυτός ο φίλος μας κάλεσε στο εξοχικό του. Είχε ένα στούντιο μπροστά στη θάλασσα για τις διακοπές. « Λοιπόν, εσύ τι κάνεις; » ρωτάει τον παππού. Κι ο παππούς του λέει : « Εγώ είμαι σε μια λέσχη για τις διακοπές. Για δύο βδομάδες. » Κι εκείνος : « Δεν αγόρασες κανένα μικρό διαμέρισμα; – Α, όχι, εγώ παίζω ένα όργανο από φραγκοσυκιά... τέλος πάντων, όχι ακριβώς... δεν έχω τα μέσα... – Είχες όμως τη σύνταξή σου. – Ποια σύνταξη; » Τότε ήταν που ο φίλος του τού εξήγησε. Αλλά όταν πήγαμε να ρωτήσουμε ήταν πολύ αργά. Το είχε αργήσει πολύ. Και η κυβέρνηση δε δίνει έτσι εύκολα λεφτά.

Παύση

ΣΕΚΟΥ. – Δε ζει και μες στις συναυλίες ο παππούς.

ΚΥΡΙΑ ΜΠΕΚΑΡ. – Αυτό το πήρε απ' τη θεία μου την Ελεονόρ. Εκείνη ήταν του θεάτρου. Δεν έχανε έργο. Καλούσε μάλιστα και τους καλλιτέχνες για φαγητό, τους πλήρωνε και το εστιατόριο. Το καμπαρέ δεν μπορούσε να σταθεί, η μάνα της ήταν καταχρεωμένη αλλά αυτό ήταν το πάθος της. Όταν πέθανε, το καμπαρέ κρεμόταν από μία κλωστή. Εγώ προσπάθησα να βάλω μια τάξη σ' όλα αυτά αλλά οι πελάτες δε συνεργάζονταν. Αυτός, τις λίγες φορές που είχαμε πελάτες, δεν ήταν εκεί, ήταν με την κυρία του απέναντι καφέ. Δε γίνεται να κάνεις έρωτα και να είσαι στη δουλειά ταυτόχρονα. Έπρεπε να είχε διαλέξει. Κι εγώ... κατά βάθος... είναι όπως μου το 'πε ο δικηγόρος. Μου είπε...

ΣΕΚΟΥ. – Δικηγόρος;

ΚΥΡΙΑ ΜΠΕΚΑΡ. – Ε, ναι, τι νομίζατε; Τριάντα χρόνια με κορόιδευε! Εσείς τι θα κάνατε αν σας είχαν κάνει κάτι τέτοιο; Και πάλι... εδώ θα σας καθόταν! Αφού είχε βρει κάποια, έπρεπε να 'χε φύγει. Δεν του 'χα βάλει εγώ αλυσίδες, θα μπορούσε να πάρει τα πόδια του και να φύγει! Αυτός ο άνθρωπος μου 'φαγε τη ζωή τριάντα χρόνια! Θα μπορούσα να έχω ξαναφτιάξει τη ζωή μου! Ενώ τώρα... Εγώ ήμουν ήσυχη, χωρίς ν' αμφιβάλω για τίποτα. Δε γινόταν όμως τόσο πολύ να μη συμβαίνει τίποτα... Στην τελική όμως, τώρα, δε με νοιάζει καθόλου πια. Αλλά στην αρχή... με αηδίαζε. Αλήθεια, δυσκολεύτηκα να το ξεπεράσω. Ακόμη και φάρμακα πήρα για να χαλαρώσω, να ηρεμήσω. Αλλά αυτά τα φάρμακα είναι δηλητήριο. Μη νομίζετε ότι αν παίρνεις φάρμακα για τα νεύρα είναι καλά. Πιο πολύ κακό κάνουν τα φάρμακα για τα νεύρα. Σε ηρεμούν όμως, σε χαλαρώνουν. Μου τα 'δωσε, λοιπόν, ο γιατρός και με άλλαξαν.

Κοιτούν και οι τρεις τον παππού.

ΣΕΚΟΥ. – Θα νιώθει μόνος από τότε.

ΚΥΡΙΑ ΜΠΕΚΑΡ. – Μα για πόσα χρόνια ένιωθα εγώ μόνη; Για πόσα χρόνια δεν ασχολήθηκε μαζί μου; Όχι, όχι... το ξέρει φυσικά. Αλλά φοβάται μη φύγω! Αυτό είναι! Γιατί εγώ, ξέρετε, τόσο ήθελα για να πάρω διαζύγιο. Στο τσακ ήμουν. Ναι! Όταν έχεις μπροστά σου κάποιον που... κάποιον που σ' έχει κοροϊδέψει μ' αυτόν τον τρόπο, ξέρετε, δεν είναι εύκολο. Ήταν ύπουλο χτύπημα, σαν κεραμίδα στο κεφάλι... την ώρα που περνάς από κάτω. Δεν το περιμένεις. Γιατί και να τον παρατηρούσες δε θα το καταλάβαινες ποτέ. Ποτέ δεν ξενοκοιμήθηκε, ποτέ δεν έλειψε Κυριακή. Δεν πήρα είδηση τίποτα. Η μάνα του μου το 'χε πει : « Ξέρεις, κάθε φορά που ο γιος μου πηγαίνει σ' αυτήν, δε γυρίζει. » Αλλά εγώ δεν κατάλαβα το κακό, είπα εντάξει, πάει εκεί, τραγουδάει και κάνει μαγικά. Παρόλα αυτά, βλέποντάς το από απόσταση,

κατάλαβα ότι δεν είχε τίποτα να κάνει εκεί, αφού η δουλειά δεν του έδινε ούτε δεκάρα, ενώ το καμπαρέ διαλυόταν. Κι εγώ, όταν πριν λίγες μέρες που τακτοποιούσα κάτι χαρτιά, βρήκα τα γράμματα από πριν τριάντα χρόνια, ούρλιαξα, είναι περίεργο που δεν το 'χα ξανακάνει, ήταν σα να ξαναγεννήθηκα. Του πέταξα τα γράμματα στη μούρη και του είπα : « Γιατί μου το 'κανες αυτό; » Κι άρχισε να κάνει εμετό. Την επόμενη μέρα ο παππούς, είχε ένα κεφάλι τέτοιο. Καζάνι. Ο γιατρός νόμισε ότι ήταν προστάτης. « Μα γιατρέ, του είπα, μη διστάζετε, άντε, κόψτε τα όλα. » Αλλά ο παππούς δεν ήθελε. Και τώρα δε θέλει να πηγαίνει πια σ' αυτόν, πηγαίνει σε άλλο γιατρό, σε γυναίκα. Που είναι κι ωραία. Όπως και να 'χει μπορεί να πάει όπου θέλει, γι' αυτόν είναι δωρεάν. Έχει δικαίωμα δωρεάν θεραπείας για χρόνιες παθήσεις. Αφού έκανε δέκα χρόνια στο τάγμα, στον πόλεμο και στην αιχμαλωσία! Έδωσε χρόνια σ' αυτήν τη χώρα ο παππούς. Και δε γύρισε από τον πόλεμο υγιής. Ήταν συνέχεια άρρωστος. Έχω έναν πάκο συνταγές, να. Και, ένα περίεργο πράγμα, είχε συχνά ενοχλήσεις. Με το που είχε την παραμικρή ενόχληση, αρρώσταινε. *(βλέπουν και οι τρεις τηλεόραση, κοιτάνε, δηλαδή, το κοινό)* Ποιος είν' αυτός; Αμερικάνος;

ΣΕΚΟΥ. – Γάλλος.

ΚΥΡΙΑ ΜΠΕΚΑΡ. – Η Ακτή Ελεφαντοστού είν' αυτή;

ΣΕΚΟΥ. – Όχι, όχι, η Γαλλία.

ΚΥΡΙΑ ΜΠΕΚΑΡ. – Α, αυτή εκεί είν' η Γαλλία;

ΣΕΚΟΥ. – Ναι, ναι.

ΚΥΡΙΑ ΜΠΕΚΑΡ. – Άρα οι Ιβοριανοί είναι οι άσπροι.

ΣΕΚΟΥ. – Οι άσπροι, ναι.

ΚΥΡΙΑ ΜΠΕΚΑΡ. – Ο Πλατινί είν' αυτός;

ΣΕΚΟΥ. – Ο Πλατινί δεν παίζει πια, εδώ και καιρό.

ΚΥΡΙΑ ΜΠΕΚΑΡ. – Α, ναι; Ο Πιαντονί;

ΣΕΚΟΥ. – Όχι, όχι.

ΚΥΡΙΑ ΜΠΕΚΑΡ. – Ο Κοπά;

ΣΕΚΟΥ. – Ούτε αυτός.

ΚΥΡΙΑ ΜΠΕΚΑΡ. – Δεν έχει ήχο;

ΣΕΚΟΥ. – Εγώ τον έκλεισα. Φτάνουν οι εικόνες... έτσι νομίζω τουλάχιστον. Οι δημοσιογράφοι το μόνο που κάνουν είναι να φωνάζουν στο βάθος.

ΣΑΝΤΡΙΝ. – Κι έτσι μπορούμε και να συζητήσουμε.

ΚΥΡΙΑ ΜΠΕΚΑΡ. – Καλά, ναι.

ΣΕΚΟΥ. – Άλλο αν ήταν ταινία...

ΚΥΡΙΑ ΜΠΕΚΑΡ. – Ο τερματοφύλακας ποιος είναι; Αυτή είναι η Ακτή Ελεφαντοστού;

ΣΕΚΟΥ. – Ναι, ναι, αυτή είναι.

ΚΥΡΙΑ ΜΠΕΚΑΡ. – Α, ημίχρονο.

ΣΕΚΟΥ. – Α, τα ξέρει.

ΚΥΡΙΑ ΜΠΕΚΑΡ. – Μ' αρέσει πολύ το ποδόσφαιρο, είναι ευχάριστο άθλημα. Είναι σαν τον πόλεμο, αλλά πιο όμορφο. Μ' αρέσει περισσότερο απ' το ράγκμπι. Και τα δύο μ' αρέσουν αλλά με το ράγκμπι έχω ένα πρόβλημα, δεν το καταλαβαίνω καλά. Με κάνει να σκέφτομαι τα χαρακώματα. Ο παππούς παίζει... Έπαιζε τέλος πάντων. *(παύση)* Αλλά τραγουδάει καλύτερα απ' ό,τι παίζει ράγκμπι. Αν ακούσετε τα τραγούδια του, είναι τραγούδια... με κάτι στίχους... με κάτι τίτλους. Οι στίχοι είναι ακαδημαϊκοί, είναι τραγούδια που τραγουδάνε οι πανεπιστημιακοί όταν γιορτάζουν. Είναι ποιήματα. Αλλά δεν τα τραγουδούσε ποτέ. Τώρα τα τραγουδάει. Για μένα. Θα μου πεις ένα, παππού;

ΚΥΡΙΟΣ ΜΠΕΚΑΡ. – *(τραγουδάει)* Βλέπεις που είσαι ευτυχισμένη;

ΚΥΡΙΑ ΜΠΕΚΑΡ. – Τότε τα τραγουδούσε πιο πολύ για την κυρία του απέναντι καφέ. Κι έπιασε. Ήταν για να της αποσπάσουν την προσοχή, να την... όσο εγώ ξεθεωνόμουν... Τελικά ευτυχώς που πέτυχα δικηγόρο που ήξερε τη ζωή. « Είναι κρίμα, μου είπε, είστε ογδόντα χρονών, δε γίνεται. Είστε ογδόντα... »

ΣΑΝΤΡΙΝ. – Μα δεν είσαι ακόμη ογδόντα, γιαγιά!

ΚΥΡΙΑ ΜΠΕΚΑΡ. – Ε, είναι σα να είμαι. Από μια ηλικία και μετά δεν έχεις πια ηλικία. Και τώρα φαίνομαι κιόλας, φαίνομαι λίγο πιο μεγάλη γιατί αυτή η ιστορία με ρυτίδιασε, μου έκανε κακό.

ΣΑΝΤΡΙΝ. – Μα όχι, όχι...

ΚΥΡΙΑ ΜΠΕΚΑΡ. – Κι όμως, από τότε δεν ανταγωνίζομαι πια το χρόνο, κάνω άλλου είδους αγώνα... *(γελάει)* Νιώθω τη φθορά...

ΣΕΚΟΥ. – Βλέπω μεγάλους ανθρώπους... ηλικιωμένους, και δεν είναι για να σε κολακέψω, γιαγιά, αλλά...

ΣΑΝΤΡΙΝ. – Έχουμε μια φωτογραφία σου από πριν μερικά χρόνια και δεν έχεις αλλάξει...

Ψάχνει τη φωτογραφία στην τσάντα της.

ΣΕΚΟΥ. – Όντως όμως αυτή η ιστορία σ' έχει επηρεάσει...

ΚΥΡΙΑ ΜΠΕΚΑΡ. – Ε, μα! Τρως, κοιμάσαι και ξυπνάς δίπλα σ' ένα ψέμα που ποτέ δε σ' αγγίζει! Για τριάντα χρόνια!...

ΣΑΝΤΡΙΝ. – *(της δείχνει τη φωτογραφία)* Μπορεί να την έχεις ξαναδεί, δεν ξέρω. Είναι ωραία, δεν έχεις αλλάξει. Έχεις, βέβαια, κάποιες ρυτίδες αλλά είναι φυσιολογικό, είναι κομμάτι της ζωής...

ΚΥΡΙΟΣ ΜΠΕΚΑΡ. – Δε γερνάνε όλοι οι άνθρωποι με τον ίδιο τρόπο.

ΚΥΡΙΑ ΜΠΕΚΑΡ. – Αστείο δεν είναι;

ΚΥΡΙΟΣ ΜΠΕΚΑΡ. – Κάποιοι δε γερνάνε καθόλου.

ΚΥΡΙΑ ΜΠΕΚΑΡ. – Εγώ, προσωπικά, νομίζω ότι μ' έχει χτυπήσει λίγο ο χρόνος...

ΣΕΚΟΥ. – Όχι, εμφανισιακά δε βλέπεις διαφορά. Ίσως εσωτερικά... πάντως εξωτερικά...

ΚΥΡΙΑ ΜΠΕΚΑΡ. – Όπως το τρέμουλο, δε φαίνεται, αλλά τρέμουν τα χέρια μου. Όχι πολύ, αλλά και πάλι τρέμω λίγο. *(παύση)* Η ζωή φέρνει εκπλήξεις, απογοητεύσεις, και στη δουλειά και παντού... Αλλά το χειρότερο είναι αυτό, να εμπιστεύεσαι κάποιον που ήταν ικανός να σου κάνει κάτι τέτοιο. Ειδικά σε μια τόσο κακή στιγμή, όταν έχανα τον αδερφό μου. Πνευμονική εμβολή. Ήταν τα πάντα για μένα. Ό,τι ήθος έχω, το χρωστάω σ' αυτόν. Είχε πάντα μια δικαιολογία για όλους, ακόμη και για τους μεγαλύτερους ενόχους... Μια δικαιολογία, πάντα έβρισκε μια δικαιολογία, ένα λόγο. Ποτέ δε χτυπούσε τους ανθρώπους που είχαν ήδη χτυπηθεί από τα λάθη τους. Θα λέγαμε ότι είναι ο αββάς Πέτρος. Αλλά ο θάνατος δεν υπολογίζει τίποτα.

ΣΑΝΤΡΙΝ. – Όπως και να 'χει αυτή η γυναίκα, είναι απαίσια!

ΚΥΡΙΑ ΜΠΕΚΑΡ. – Όχι, όχι, δεν είναι απαίσια, δεν είναι. Αυτός την κυνήγησε, όχι αυτή. Αυτός της πρότεινε να φύγουν μαζί και να ζήσουν οι δυο τους στην Αλγερία. Γιατί ήθελε να ξαναφτιάξει τη ζωή του στην Αλγερία μαζί της. Αλλά η άλλη δεν ήθελε να φύγει μαζί του, δεν πίστευε ότι εκείνος είχε αρκετά για να πάει μακριά. Αυτό, είναι ακόμη κάτι που κανείς δεν ξέρει. Όταν, λοιπόν, μου το είπε ο μπαμπάς της Μονίκ...

ΣΑΝΤΡΙΝ. – Ο μπαμπάς της Σαντρίν.

ΚΥΡΙΑ ΜΠΕΚΑΡ. – Ο μπαμπάς της Σαντρίν μου έλεγε πάντα... ας πούμε ότι αυτός ήταν ο λόγος που ο παππούς ήθελε να φύγει, ότι του έκανα τη ζωή δύσκολη, κι ότι όντως τον είχε βρει να κλαίει. Ο παππούς όμως του είπε ότι δεν είναι αλήθεια, ότι δεν έκανε τίποτα, ότι δεν είπε τίποτα. Τι απ' τα δύο, λοιπόν; Ήδη, πριν την ιστορία με το φελλό στο κρασί, τσακωνόμουν με το μπαμπά σου γι' αυτό. Γιατί ο Φερμέν, αντί να μου το πει τριάντα χρόνια αργότερα, έπρεπε να μου το είχε πει αμέσως. Έπρεπε να μου πει : « Γιαγιά, να προσέχεις, ο παππούς δεν είναι ευχαριστημένος μαζί σου. Του

κάνεις τη ζωή δύσκολη, μπορεί και να φύγει μια μέρα. » Αυτό έπρεπε να μου πει τριάντα χρόνια πριν. Αν και βγήκε κερδισμένος που εγώ κοιμόμουν, που ήμουν άρρωστη σαν το σκυλί... Μου είπε : « Βλέπεις, γιαγιά, δεν είναι εύκολο να ζει κανείς μαζί σου. Κι ο παππούς, ήταν δυστυχισμένος. Μια μέρα τον έπιασα να κλαίει. Του είπα : « Τι έχεις, παππού; Τι συμβαίνει; » Μου είπε : « Δεν την αντέχω, Θεέ μου! » Δεν τόλμησε να πει στο Φερμέν ότι έκλαιγε επειδή η γκόμενά του δεν ήθελε να πάει μαζί του στην Αλγερία. Δεν τόλμησε να το πει στο γαμπρό μου. Κι αν όντως του το είπε... γιατί εγώ έτσι το ερμηνεύω, τότε μου το είπε πολύ αργά. Πάρα πολύ αργά.

ΣΕΚΟΥ. – Ναι αλλά, γιαγιά, πρέπει να καταλάβουμε τον πατέρα της Σαντρίν, υπάρχουν μερικές φορές πράγματα που θα θέλαμε να μην τα ξέραμε για να μη χρειαζόταν να τα επαναλάβουμε...

ΚΥΡΙΑ ΜΠΕΚΑΡ. – Φυσικά και ξέρω ότι είναι κάτι αγχωτικό που δε γίνεται εύκολα. Εγώ, όταν ξεκίνησε εκείνη η ιστορία με τη Ζοσιάν, τη γειτόνισσά τους, δε σου μίλησα αμέσως; Δεν ήθελα καθόλου αυτή η Ζοσιάν να είναι μες στα πόδια τους... Όσο η μητέρα σου ήταν, ως συνήθως, πνιγμένη στη δουλειά, αυτός... Δεν ήξερε τι να την κάνει τη Ζοσιάν ο πατέρας σου...

ΣΑΝΤΡΙΝ. – Αυτή πάντα επίδειξη έκανε. Ζει σα να παίζει στο θέατρο. Αλλά στην πραγματικότητα είναι μια αντροχωρίστρα χωριάτισσα.

ΚΥΡΙΑ ΜΠΕΚΑΡ. – Ευτυχώς, ο άντρας της ξαναέβαλε γρήγορα τα πράγματα στη θέση τους. Από τότε, όλα είναι τέλεια. Πίνουν μαζί το απεριτίφ τους. Δεν είναι τσακωμένοι, είναι σαν ό,τι έγινε να ήταν αναμενόμενο... Ο πατέρας σου της μιλούσε στον ενικό. Εμείς δεν ξέραμε ούτε γιατί ούτε από πού ήρθε, δεν την ξέραμε αλλά αυτός της μιλούσε στην ενικό. Ήξερε όλη της τη ζωή... Ήξερε... Εγώ όμως δεν ήθελα να πω στη Μονίκ τι συνέβαινε κάτω απ' τη μύτη της. Αυτά τα πράγματα δεν είναι εύκολο να τα πεις, μόνο και μόνο που αποφάσισε να μην της το πει έπρεπε να συνεχίσει έτσι, δεν ήταν η στιγμή να της το πω. Όταν, λοιπόν, γύρισα σπίτι, τον ρώτησα γιατί δεν έφυγε αφού είχε ανάγκη να φύγει. Έπρεπε να είχε φύγει. Τότε μου είπε ότι δεν ήταν αλήθεια κι άρχισε να κλαίει, έκανε ολόκληρη σκηνή. Στην πραγματικότητα, δεν έκλαιγε επειδή του έκανα τη ζωή δύσκολη, αλλά γιατί η άλλη δεν ήθελε να πάει μαζί του στην Αλγερία. (παύση) Κι ο αδερφός μου το ήξερε πριν πεθάνει. Τώρα το ξέρω. Δεν ήθελε να πηγαίνει σ' αυτό το καφέ. Του έλεγα... γιατί τότε ήταν ήδη πολύ άρρωστος... Του έλεγα : « Πρέπει να πας, θα σε κάνει να ξεχαστείς. » Έπρεπε να μου την είχε πει την ιστορία, αλλά δεν ήθελε ούτε να μου μιλήσει γι' αυτό. Όπως είπα, είναι αγχωτικό πράγμα. Δεν μπορείς να πεις σε κάποιον

: « Ο άντρας σου σε κερατώνει. » Δε λέγεται. Το σκέφτεσαι, το ξέρεις, το βλέπεις αλλά δεν μπορείς να το πεις. Δεν έχεις το δικαίωμα να το κάνεις. Έτσι είναι, δεν μπορείς να πεις στη φίλη σου : « Ο Ζυλ σου σε κερατώνει. » Δεν μπορείς, δεν έχεις δικαίωμα.

ΣΑΝΤΡΙΝ. – Λοιπόν, εμείς φεύγουμε. Για πες μου, γιαγιά, για την τελετή, θέλεις να ῥθουν εδώ;

ΚΥΡΙΑ ΜΠΕΚΑΡ. – Εγώ, πάντως, σ' αυτούς δεν πάω. Αν θέλουν να γίνει η γιορτή να έρθουν εδώ. Και για σας δέχομαι να τους δω.

ΣΑΝΤΡΙΝ. – Εντάξει, θα τους το πω.

ΚΥΡΙΑ ΜΠΕΚΑΡ. – Περιμένετε, σας πάω μέχρι έξω.

ΣΑΝΤΡΙΝ και ΣΕΚΟΥ. – Γεια σου, παππού.

ΚΥΡΙΟΣ ΜΠΕΚΑΡ. – Γεια σας. Ακόμη κι αν δε γίνει η τελετή, εσείς θα ξανάρθετε από ῥω, πριν φύγετε;

ΣΑΝΤΡΙΝ. – Φυσικά.

ΚΥΡΙΟΣ ΜΠΕΚΑΡ. – Ε, ακόμη καλύτερα. Την επόμενη φορά θα τραγουδήσω πολύ περισσότερο. Θα κάνω και δυο – τρία μαγικά, όπως όταν ήσουν μικρή.

ΣΑΝΤΡΙΝ. – Ωραία, το σημειώνω. Γεια σου, παππού.

ΚΥΡΙΟΣ ΜΠΕΚΑΡ. – Τα λέμε.

Οι τρεις τους βγαίνουν. Ο παππούς τους κοιτάζει σαν για να σιγουρευτεί ότι φεύγουν στ' αλήθεια και μετά επιστρέφει σ' αυτό που έκανε. Σε αντίθεση με τη γιαγιά στην αρχή του έργου, μιλάει σε κάποιον, ίσως στο κοινό, αν και δεν του απευθύνεται άμεσα.

Ξέρετε, ο θάνατος δεν είναι σαν τα όρνια. Όλη μου τη ζωή ήξερα πώς να ξεγλιστράω απ' τα δίχτυα του. Πολλές φορές τον είδα να έρχεται προς το μέρος μου, με βήμα λύκου, και κάθε φορά έμενα ακίνητος, χωρίς να κουνάω ούτε το μικρό μου δαχτυλάκι, με τα χέρια κολλημένα στο σώμα, με τα μάτια ορθάνοιχτα, χωρίς έκφραση, χωρίς ζωή, κρατώντας την αναπνοή μου. Όλη μου τη ζωή την έζησα χωρίς αναπνοή. *(παύση)* Ξέρετε, ο θάνατος δεν είναι σαν τα όρνια. Δεν ορμάει σ' αυτούς που δεν τους αξίζει να πεθάνουν, σ' αυτούς που είναι ήδη νεκροί, κι εγώ όλη μου τη ζωή έκανα τον πεθαμένο. Μένεις ακίνητος. Δεν κουνάς ούτε το μικρό σου δαχτυλάκι. Κολλάς τα χέρια στο σώμα. Ανοίγεις διάπλατα τα μάτια. Κρατάς την αναπνοή σου. Δεν τον φοβάμαι. *(παύση)* Τι ξέρει αυτή για μένα; Ανακαλύπτει σήμερα, καθώς ο θάνατος πλησιάζει, ότι τους εξαπάτησα και τους δύο, κι εκείνη και το θάνατο, ότι ποτέ δεν ήμουν εκεί που νόμιζε, ότι ποτέ δεν αισθάνθηκε ούτε στο ελάχιστο όσα στροβιλιζόνταν μέσα μου. *(παύση)* Έτσι, επινοεί τη ζωή της, την ξαναφτιάχνει, κόβει,

ράβει, κάνει φύλλο και φτερό το έρημο σιτοχώrafo του παρελθόντος μας, μαζεύοντας στην ξεθωριασμένη μνήμη της κάθε στάχυ, συνθλίβοντας το σιτάρι με τα τακούνια της, με τη μνησικακία μιας γριάς τρελής. (παύση) Με ψάχνει, προκαλεί, προσβάλλει, εν ανάγκη χτυπάει, με ψάχνει. Αναρωτιέται πού και πότε με έχασε. Κι εγώ εκεί, πάντα το ίδιο ακίνητος, χωρίς να κουνάω ούτε το μικρό μου δαχτυλάκι, με τα χέρια κολλημένα στο σώμα, με τα μάτια ορθάνοιχτα, κρατώντας την αναπνοή μου. (παύση) Πάει, έρχεται, γκρινιάζει. Κάνει φύλλο και φτερό το έρημο σιτοχώrafo του παρελθόντος μας για ν' ανακαλύψει πότε ξαναβρήκα τον εαυτό μου, πότε βρήκα αυτήν τη μεγάλη, σταθερή αναπνοή. Με ψάχνει, προκαλεί, προσβάλλει, εν ανάγκη χτυπάει, με ψάχνει. (παύση) Ο θάνατος στρέφεται εναντίον της, γιατί αυτός δεν εξαπατά. Είναι ολοκληρωτικός. Σύντομα ο θάνατος θα την αγκαλιάσει, κι εκείνη θα καεί σαν το Βασιλιά Καρνάβαλο μετά τη Μεγάλη Παρέλαση. Ο χρόνος την πιέζει. Κινδυνεύει να βάλει φωτιά και στο σιτοχώrafo και σε όλα. Φωτιά! Για να τα καθαρίσει. Γι' αυτήν, η μέθοδος «καμμένη γη» είναι παιχνιδάκι. (παύση) Κι όμως, εγώ βρίσκομαι εκεί, στη μέση, στέκομαι επιδεικτικά σα δόλωμα. Ο ίδιος ο θάνατος ανέκαθεν αποτύχαινε. Είμαι το δόλωμα που βρίσκεται στη μέση του χωραφιού της ζωής της. (παύση) Φαίνομαι όμως καλά! Όλοι, και τα πουλιά ακόμη, το έχουν καταλάβει. Ο Σεκού το έχει καταλάβει, είναι κι αυτός σαν κι εμένα. Μάνα, κόρη κι εγγονή είναι το Τρίγωνο των Βερμούδων. (παύση) Δεν της αρέσει να της αντιστέκονται και στο τέλος θα βάλει φωτιά παντού, το ξέρω. Η μέθοδος «καμμένη γη»! Τίποτα δε γλιτώνει από τη φωτιά. (παύση) Κι όμως, αν ήξερε πόσο την αγαπώ... *Ο κύριος Μπεκάρ δεν ολοκληρώνει τη φράση του. Του φάνηκε πως άκουσε το όργανο από φραγκοσουκιά να βγάζει μερικές νότες. Ξαναγυρίζει το χερούλι. Πράγματι, μουσική ξεπηδά από το όργανο.*

Αυτό είναι! Αποφάσισες να ζωντανέψεις τελικά; Τραγουδάς πάλι, ζεις! Έκανες το πεθαμένο κι εσύ, ε; (αφήνει το χερούλι αλλά από το όργανο εξακολουθεί να βγαίνει μουσική) Ερνέστ Μπεκάρ, τα κατάφερες, το ζωντάνεψες. Τα κατάφερες. Τώρα μπορείς να της το προσφέρεις σαν υπόσχεση της αγάπης σου, γιατί για χάρη της θέλησες ν' αποδείξεις κάτι. Είδες που τελικά έκανες κάτι με τη ζωή σου; Λοιπόν, από 'δω και στο εξής δε θα μου ξανακάνεις το πεθαμένο, αλλιώς θα σταματήσεις σίγουρα να ζεις.

Χαρακτήρες:

Κυρία Μπεκάρ – ιδιοκτήτρια καμπαρέ, κοντά στα ογδόντα

Κύριος Μπεκάρ – ο άντρας της κυρίας Μπεκάρ, της ίδιας περίπου ηλικίας

Σαντρίν – η εγγονή των Μπεκάρ, τριάντα ετών

Σεκού – ο σύντροφος της Σαντρίν, τριάντα ετών

Μονίκ – η κόρη των Μπεκάρ και μητέρα της Σαντρίν

Φερμέν – ο άντρας της Μονίκ και πατέρας της Σαντρίν

Koffi Kwahulé

La Dame du Café d'en Face

(πρωτότυπο απόσπασμα)

MADAME BÉCQUART. – Avant, il n’osait pas, il n’osait jamais. De toute façon il n’a jamais rien osé, il a toujours battu en retraite. Même la guerre pour lui n’a été qu’une retraite. Et maintenant il doit être heureux comme un pape vu qu’il est à sa véritable place : a la retraite pour mieux tripatouiller son orgue. C’est quand l’autre l’a quitté qu’il s’est mis à réparer cet engin. Et je te démonte ceci et je te remonte cela, et je te nettoie ça, et je te... C’est pas qu’il se cherche une raison d’être, c’est une pénitence qu’il s’inflige à lui – même pour n’avoir pas su la retenir. En tout cas c’est comme ça que je le comprends. *(un temps)* Il aurait pu devenir un vrai chanteur, vous savez, un qui fait des disques et des bals.

MONSIEUR BÉCQUART. – *(directement au public)* Ce que je voulais, ce n’était pas chanter. Je voulais jouer de l’orgue de Barbarie, dans la rue, à côté d’un vendeur de barbe à papa.

MADAME BÉCQUART. – *(au public)* Il voulait que des enfants, en entendant sa musique, viennent s’agglutiner autour de lui comme font les pigeons...

SÉKOU. – En fait pépé, c’est un artiste.

MADAME BÉCQUART. – Ah ben tout à fait, c’est un pauvre type. *(un temps)* Alors ça fait trente ans qu’il répare cet engin, ça fait trente ans qu’il se tait...

SANDRINE. – Mais il chantait bien pourtant, pépé.

MADAME BÉCQUART. – Oh pas beaucoup, pas comme il chante maintenant pour moi. Il chante des chansons, tout le monde au club s’extasie... On fait partie d’un club. Toutes les femmes au club croient qu’il chante pour elles, alors que je sais et il sait que c’est pour moi qu’il chante ces chansons qu’il y a trente ans il allait chanter pour la dame du café d’en face. Il se levait à cinq heures du matin, même quand il n’avait pas de travail, et je disais rien. Parce que me disais : « Il se lève de bonne heure parce qu’il a peut – être envie de réparer quelque chose au cabaret. » Parce que tout était comme ça dans la maison. *(elle fait une geste pour dire que c’était branlant)* Quand il a hérité, c’était déjà vieux. Ça venait du grand – père Eugène, Eugène Bécquart. Quand le grand – père est mort, sa mère, ma tante Eléonore, a pris le cabaret et l’a usé un peu plus. Alors moi je me disais que c’était pour réparer petit à

petit, je me suis pas cassé la tête, il m'intriguait pas... Je me suis pas cassé la tête. Il partait à cinq heures du matin et il rentrait à midi, et il repartait à une heure. En fait, mais ça, je l'ai su beaucoup plus tard, beaucoup trop tard, il allait toujours dans ce café où elle travaillait, de l'autre côté de la rue. Et là, il chantait, il faisait des tours de magie...

SÉKOU. – Pépé? Vous êtes magicien, pépé?

SANDRINE. – Je t'en ai déjà parlé.

MADAME BÉCQUART. – Il connaît la magie, mais ça aussi y'a longtemps qu'il n'en fait plus. Enfin, il amusait tous les copains, il chantait des heures durant pour elle et eux croyaient que c'était pour eux. Comme maintenant au club. Aujourd'hui tous ses copains là sont morts parce qu'ils ont bringué leur vie à coups d'alcool. Et ça ne fait pas de cadeau, l'alcool. Lui se saoulait pas comme les autres, parce que moi, quand je sentais le vin... tu te rappelles, je l'empêchais de boire. D'abord on m'appelait la – mère – coupe – la – soif. Parce que, quand il avait bu, l'agneau devenait un loup. Il était comme fou, il était intenable, on le reconnaissait plus. Il pouvait pas s'extérioriser s'il avait pas bu. Mais s'il avait bu, alors là, c'était la folie. C'était plus le même homme. Je m'étais aperçue de ça et ça m'avait contrariée et je voulais plus qu'il boive. Le docteur le lui avait interdit. Il a été soigné tout le temps depuis qu'il est rentré de captivité. Il aurait une pension, il aurait 400 000 francs de plus par mois, s'il l'avait demandée. Mais il s'en n'est pas occupé. Par négligence, par paresse et par ignorance. C'est un copain qu'on a rencontré dans le Midi qui l'a arrêté dans la rue et qui lui a dit : « Tu te rappelles pas Deschamps, toi, Félix Deschamps? » Alors il a dit comme ça : « Si. – Mais tu ne me reconnais pas? » Alors il a dit non, qu'il ne s'en souvenait plus. « Mais Nénesse, on était ensemble, déportés! – Ah ben oui, bien sûr, oui, oui. » Tout de suite il l'a reconnu, mais comme ça, dans la rue, il l'avait pas reconnu. Cet ami nous a invités. Il avait un studio au bord de la mer pour les vacances. « Et toi alors, où est – ce que t'es? » il demande à pépé. Alors pépé dit : « Moi je suis dans un club de vacances. Pour que deux semaines. » Et lui : « Tu n'as pas acheté un studio? – Ah ben non, moi je suis joueur d'orgue de Barbarie... enfin pas tout à fait, mais... enfin je n'ai pas les moyens... – Mais tu avais ta pension. – Quelle pension? » C'est là que son ami lui a expliqué. Mais quand on est allés demander, c'était trop tard. Il avait trop attendu. Et le gouvernement ne lâche pas l'argent aussi facilement.

Un temps

SÉKOU. – Pépé ne vit pas dans le concert.

MADAME BÉCQUART. – Il tient ça de ma tante Eléonore. Elle était pour le théâtre. Elle n'en manquait pas une pièce. Et en plus elle invitait les artistes, leur payait le restaurant. Le cabaret ne tenait pas debout, sa mère était endettée mais c'était sa passion. Quand elle est morte, le cabaret ne tenait plus qu'à une corde. Moi, j'ai essayé de mettre un peu d'ordre dans tout ça, mais les clients ne suivaient pas. Lui, les quelques fois qu'on avait les clients, il n'était pas là, il était avec la dame du café d'en face. On ne peut pas faire l'amour et être au travail en même temps. Il aurait dû choisir. Non, moi... au fond... c'est comme me l'a dit l'avocat. Il m'a dit...

SÉKOU. – Un avocat?

MADAME BÉCQUART. – Non mais, qu'est – ce que vous croyez? Il s'était foutu de ma gueule pendant trente ans! Qu'est ce – que vous feriez si on vous avait fait un coup pareil? Vous auriez quand même... ça vous serait resté en travers de la gorge! S'il avait trouvé quelqu'un, il n'avait qu'à s'en aller. Chez moi y'avait pas des chaînes, y'avait pas des chaînes pour aller aux pieds! Ce type m'a gâché la vie pendant trente ans! J'aurais pu refaire ma vie! Tandis que là... Moi, je restais bien tranquille sans me douter de ce qui se tramait. Oh ça, c'est tellement des trucs... Mais bon enfin, maintenant, ça me fait plus rien. Mais au départ ça me faisait... ça me prenait comme un dégoût. Vraiment, j'ai eu du mal à surmonter ça. J'ai d'ailleurs pris des médicaments pour me décontracter, me calmer. Mais ces médicaments, c'est du poison. Faut pas croire que quand vous prenez un médicament pour les nerfs, que c'est bien. C'est très mauvais, la médecine pour les nerfs, que c'est bien. Mais c'est calmant, c'est décontractant. Alors le docteur il m'a donné ça et ça m'a bien changé.

Les trois regardent le pépé.

SÉKOU. – Il doit se sentir seul désormais.

MADAME BÉCQUART. – Oh mais moi je me suis sentie seule pendant combien d'années? Pendant combien d'années il ne s'est pas occupé de moi? Non, non... bien sûr qu'il sait. Mais c'est qu'il a peur que je m'en aille! C'est ça! Parce que moi, vous savez, j'ai été à deux doigts de divorcer. Ça a tenu qu'à un fil. Oh oui! Quand vous avez devant vous quelqu'un qui vous... qui s'est moqué de vous comme ça, vous savez, c'est pas facile. Ça m'a fait comme un coup, comme une tuile qui vous tombe de la maison... qui vous tombe sur la tête comme vous passiez. Vous l'attendiez pas. Pourtant à le voir on n'aurait jamais dit. Jamais il n'a découché, jamais le dimanche il était parti. Je me suis rendu compte de rien. Sa mère me l'avait pourtant dit : « Vous

savez, chaque fois que mon fils entre chez elle, il n'en sort plus. » Mais moi j'ai pas vu de mal, je me suis dit bon, il va là – bas, il chante et il fait des tours de magie. Cela dit, avec la distance, je me rends compte qu'il n'avait rien à y faire vu que c'est un travail qui lui rapportait pas un sou alors que le cabaret tombait en ruines. Et moi, l'autre jour quand je rangeais les papiers et que j'ai découvert ces lettres d'il y a trente ans, j'ai cru, c'est bizarre, que je n'avais jamais vécu, que je venais de naître. Je lui ai jeté les lettres à la figure et je lui ai dit : « Pourquoi tu m'as fait ça? » Alors il s'est mis à vomir. C'est que le pépé, le lendemain il avait une tête comme ça. D'enfer. Le docteur a cru que c'était la prostate. « Ah mais docteur, je lui ai dit, faut pas hésiter, faut y aller, faut tout couper. » Mais le pépé voulait pas. Et maintenant il veut plus aller chez lui, il va chez un autre docteur, une femme. Une femme charmante d'ailleurs. De toute façon il peut aller où il veut, c'est gratuit pour lui. Il a 100 %, il y a droit. Il a fait dix ans entre le régiment, la guerre et la captivité, alors! Il en a donné des années à ce pays, le pépé. Et il n'est pas revenu de la guerre en bonne santé. Toujours été malade. J'ai un tas d'ordonnances comme ça. Et souvent, c'est extraordinaire, ça venait avec les contrariétés. Si tôt qu'il avait une contrariété, ça le rendait malade. *(les trois regardent la télévision, c'est – à – dire le public)* Qui c'est, çui – là? C'est un Américain?

SÉKOU. – Un Français.

MADAME BÉCQUART. – C'est la Côte d'Ivoire, ça?

SÉKOU. – Non, non, c'est la France.

MADAME BÉCQUART. – Ah, çui – là, c'est la France?

SÉKOU. – Oui, oui.

MADAME BÉCQUART. – Alors les Ivoirines, c'est les blancs.

SÉKOU. – Oui, oui, c'est les blancs.

MADAME BÉCQUART. – C'est Platini, ça?

SÉKOU. – Platini, il y a longtemps qu'il ne joue plus.

MADAME BÉCQUART. – Ah? Y'a Piantoni?

SÉKOU. – Non, non.

MADAME BÉCQUART. – Kopa?

SÉKOU. – Non plus.

MADAME BÉCQUART. – Mais y'a pas de son?

SÉKOU. – C'est moi qui ai coupé le son. Les images suffisent... enfin je crois. Les journalistes ne font que brailler là – dessus, c'est tout.

SANDRINE. – Et puis, ça nous permet de discuter.

MADAME BÉCQUART. – Ben oui.

SÉKOU. – Si c'était un film ce serait autre chose...

MADAME BÉCQUART. – Le gardien de but, c'est qui? C'est la Côte d'Ivoire ça?

SÉKOU. – Oui, oui, c'est la Côte d'Ivoire.

MADAME BÉCQUART. – Ah, c'est la mi – temps.

SÉKOU. – Ah ben, elle s'y connaît.

MADAME BÉCQUART. – J'aime bien, c'est un sport agréable. C'est comme la guerre, mais en plus joli. J'aime mieux que le rugby. J'aime les deux mais le rugby j'ai du mal, je me comprends pas bien. Ça fait penser aux tranchées. Le pépé il en joue... Enfin il en jouait. *(un temps)* Mais il chante mieux qu'il joue au rugby. Quand vous voyez ses chansons, ce sont des chansons de... avec des paroles... des titres. C'est des paroles d'universitaires, des chansons que les universitaires chantent entre eux quand ils font la fête. C'est des poèmes. Mais jamais il les chantait. C'est maintenant qu'il les chante. Pour moi. Tu m'en chantes une, pépé?

MONSIEUR BÉCQUART. – *(chante)* Tu vois, tu n'es pas malheureuse.

MADAME BÉCQUART. – À l'époque c'était surtout pour la dame du café d'en face qu'il les chantait. Et ça faisait mouche. Ils étaient là à se distraire, à se faire... pendant que moi je me crevais le... la... Enfin, heureusement que je suis tombée sur un avocat qui comprenait la vie. « C'est dommage, il m'a dit, vous avez quatre – vingt ans, c'est pas possible. Vous avez quatre – vingt... »

SANDRINE. – Mais tu n'as pas encore quatre – vingt ans, mémé!

MADAME BÉCQUART. – Oh, c'est tout comme. À un certain âge, on n'a plus d'âge. Et puis maintenant je les fais, je fais un peu plus vieille parce que cette histoire m'a ratatinée, ça m'a fait mal.

SANDRINE. – Non, quand même, non...

MADAME BÉCQUART. – Oh si, désormais je fais la course dans l'autre sens... *(elle rit)* Je me sens usée...

SÉKOU. – Je vois de vieilles personnes... des personnes âgées, et ce n'est pas pour vous flatter mémé, mais...

SANDRINE. – On a une photo de toi d'il y a quelques années, et tu n'es pas changée...

Elle cherche la photo dans son sac à main.

SÉKOU. – Mais c'est vrai que ces histoires – là, ça vous fout un coup...

MADAME BÉCQUART. – Oh mais dis donc! Un mensonge qui mange à la même table que vous, qui dort et se réveille à vos côtés sans jamais vous toucher! Depuis trente ans!...

SANDRINE. – *(lui montrant la photo)* Je ne sais pas, mais tu l'as peut – être déjà vue celle – ci. Elle est jolie, tu n'as pas changée. Oh évidemment, on voit tes rides, c'est normal, ça fait partie de la vie...

MONSIEUR BÉCQUART. – Tous les gens ne vieillissent pas de la même façon.

MADAME BÉCQUART. – C'est marrant, hein.

MONSIEUR BÉCQUART. – Il y en a qui ne vieillissent pas du tout.

MADAME BÉCQUART. – Moi, personnellement, je trouve que j'ai pris un coup...

SÉKOU. – Non, physiquement on ne voit pas de changement. Peut – être qu'à l'intérieur... mais à l'extérieur...

MADAME BÉCQUART. – Comme ça, ça ce voit pas, mais maintenant je tremble des mains. Pas beaucoup, mais je tremble quand même un peu. *(un temps)* La vie vous envoie des chocs, des désillusions dans votre travail, dans vos... Mais la plus terrible, c'est ça, c'est quand on fait confiance à un type qui a été capable de vous faire ça. Surtout à un très mauvais moment où je perdais mon frère. Une embolie pulmonaire. Il était tout pour moi. Tout le sens moral que je possède, je le lui dois. Il avait toujours une excuse pour n'importe qui, même pour les grandes coupables comme... Une excuse, il trouvait toujours une excuse, une raison. Il n'allait pas écraser les gens qui étaient déjà écrasés par leur faute. On aurait dit l'abbé Pierre. Mais la mort ne tient compte de rien.

SANDRINE. – En tout cas cette bonne femme, c'est une sacrée dégueulasse!

MADAME BÉCQUART. – Oh non, c'est pas que c'est une sacrée dégueulasse, c'est pas vrai. C'est lui qui lui a couru après, pas elle. C'est lui qui lui a proposé de s'enfuir tous les deux vivre en Algérie. Parce qu'il voulait aller refaire sa vie en Algérie avec elle. Mais l'autre, elle voulait pas partir avec lui, elle pensait qu'il n'avait pas grande – chose sur son compte pour aller bien loin. Ça, c'est encore quelque chose que personne sait. Alors quand le papa de Monique m'a dit...

SANDRINE. – Le papa de Sandrine.

MADAME BÉCQUART. – Toujours est – il que le papa de Sandrine m'a dit que... soi – disant que c'était à cause que je lui faisais de misères que pépé il voulait partir, et qu'il l'avait pris en train de pleurer. Mais pépé que c'est pas vrai, qu'il a jamais fait ça, qu'il a jamais dit ça. Alors lequel des deux? Déjà, avant l'histoire du vin

bouchonné, je m'étais brouillée avec ton papa pour ça. Parce que Firmin, au lieu de me le répéter trente ans après, il aurait dû me le dire tout de suite. Il aurait dû me dire : « Mémé faites attention, pépé n'est pas content de vous. Vous lui faites des misères, il pourrait bien partir un jour. » Voilà ce qu'il aurait dû me dire il y a trente ans. Tandis qu'il a profité que j'étais couchée, que j'étais malade comme un chien pour me... Il m'a dit : « C'est que mémé, vous n'étiez pas commode. Et le pépé, il était malheureux. Un jour je l'ai pris, il pleurait. Je lui ai dit : « Mais qu'est – ce que vous avez, pépé? Qu'est – ce qui ne va pas? » Il m'a dit : « Oh là, là, elle est terrible! » Il a pas osé lui dire à Firmin que c'est parce que sa poule ne voulait pas aller avec lui en Algérie qu'il pleurait. Il a pas osé lui dire ça à mon gendre. Si vraiment il l'a dit... parce que c'est comme ça que je l'interprète, alors il l'a répété trop tard. Beaucoup trop tard.

SÉKOU. – Mais vous savez, mémé, il faut comprendre le père de Sandrine, il y a des fois des choses qu'on aurait aimé ne pas savoir pour ne pas avoir à les répéter...

MADAME BÉCQUART. – Bien sûr que je sais que c'était une commission nerveuse qu'on fait pas facilement. Moi quand cette histoire avec Josiane, leur voisine, a débuté, je t'en ai tout de suite parlé, n'est – ce pas? J'aimais pas tellement que Josiane elle tourne autour... Tandis que ta mère elle avait, comme à son habitude, le nez enfoui dans le travail, lui il faisait... Il savait pas quoi lui faire à cette Josiane, ton père...

SANDRINE. – Elle est toujours en représentation. Elle vit sa vie comme au théâtre. En fait ce n'est qu'une allumeuse de province.

MADAME BÉCQUART. – Heureusement, son mari a vite remis les choses au point. Depuis, tout est impeccable. Ils prennent l'apéritif ensemble. Ils sont pas fâchés mais c'est plus comme ça c'était passé un moment où on entendait... Ton père la tutoyait. On savait même pas pourquoi ni d'où elle sortait, on la connaissait pas mais il la tutoyait. Il connaissait déjà toute sa vie... il savait... Bon, mais Monique, moi j'aurais pas voulu lui dire ce qui se tramait sous son nez. Ces commissions – là, c'est pas facile à dire, seulement de moment qu'il avait fait le geste de pas le dire, il aurait dû continuer comme ça, et c'était pas le moment de me raconter ça. Alors quand je suis arrivée chez moi, je lui ai demandé pourquoi il n'est pas parti s'il avait eu envie de partir. Il aurait dû partir. Alors il m'a dit que c'était pas vrai et il a pleuré, il a fait tout un tas de cinéma. En vérité il pleurait pas pour ce que je lui avais fait des sottises, c'était parce que l'autre ne voulait pas aller en Algérie avec lui. (*un temps*) Mon frère

aussi savait avant sa mort. Je le sais maintenant. Il ne voulait pas y aller dans ce café. Je lui disais... parce qu'à l'époque il était déjà très malade... Je lui disais : « Tu devrais y aller, ça te distraira. » Il avait dû se rendre compte de cette histoire, mais lui non plus ne voulait pas m'en parler. Ça, c'est comme je dis, une commission nerveuse. On peut pas dire à quelqu'un : « Votre mari vous fait cocu. » Ça se dit pas. Tu le penses, tu le sais, tu le vois mais tu peux pas le dire. T'as pas le droit de faire ça. C'est comme ça, tu peux pas dire à ta copine : « Ton Jules te fait cocu. » Tu peux pas le faire, t'as pas le droit.

SANDRINE. – Bon, nous on va partir. Dis mémé, pour la cérémonie, tu veux qu'ils viennent ici?

MADAME BÉCQUART. – En tout cas j'irai pas chez eux. S'ils veulent faire la fête qu'ils viennent ici. Et c'est pour vous que j'accepte même de les voir.

SANDRINE. – Bien, je le leur dirai.

MADAME BÉCQUART. – Attendez, je vous accompagne.

SANDRINE et SÉKOU. – Au revoir pépé.

MONSIEUR BÉCQUART. – Au revoir. Même si la cérémonie n'a pas lieu, vous repasserez ici vous, avant votre départ?

SANDRINE. – Oh, bien sûr.

MONSIEUR BÉCQUART. – Eh ben, tant mieux. La prochaine fois, je chanterai beaucoup plus. Je ferai même deux ou trois tours de magie comme quand tu étais petite.

SANDRINE. – Eh bien, je prends note. Au revoir pépé.

MONSIEUR BÉCQUART. – À bientôt.

Les trois sortent. Pépé les regarde partir comme pour s'assurer qu'ils partent vraiment, puis retourne à son occupation. Contrairement à la mémé au début de la pièce, il parle à quelqu'un, peut – être au public, même s'il ne s'adresse pas directement à lui.

La mort n'est pas un charognard, vous savez. Toute ma vie, j'ai su me faufiler entre ses nasses. Plusieurs fois je l'ai vue marcher sur moi, à pas de loup, et chaque fois je suis resté immobile, sans lever le petit doigt, les bras raidis le long du corps, les yeux grands ouverts, sans expression, sans vie, réprimant ma respiration. Toute ma vie j'ai vécu en apnée. *(un temps)* La mort n'est pas un charognard, vous savez. Elle ne s'acharne pas sur ce qui ne mérite pas de mourir, ce qui est déjà mort et toute ma vie j'ai fait le mort. Rester immobile. Ne pas lever le petit doigt. Raidir les bras le long du

corps. Ouvrir grands les yeux. Réprimer sa respiration. Elle ne me fait pas peur. *(un temps)* Qu'est – ce qu'elle sait de moi? Elle découvre aujourd'hui, à l'aube de sa mort, que je les ai filoutées toutes les deux, la mort et elle, que je n'ai jamais été là où elle le croyait, qu'elle n'a jamais senti un zéphyr de ce qui tourbillonnait dans mon sang. *(un temps)* Alors elle invente sa vie, elle réinvente sa vie, elle tricote, elle brode, elle fouille et fouille le champ de blé dévasté de notre passé, fauchant de sa mémoire imprécise chaque épi, écrasant le blé sous les talons de sa rancœur de vieille toquée. *(un temps)* Elle me cherche, elle provoque, elle insulte, elle tape au besoin, elle me cherche. Elle se demande où et quand elle m'a égaré. Et moi je suis là, toujours aussi immobile, sans lever le petit doigt, les bras raidis le long du corps, les yeux grands ouverts, réprimant ma respiration. *(un temps)* Elle va, elle vient, elle ronchonne. Elle fouille et fouille le champ de blé dévasté de notre passé afin de découvrir quand je suis rentré en moi, quand j'ai fait de moi – même ce long souffle immobile. Elle me cherche, elle provoque, elle insulte, elle tape au besoin, elle me cherche. *(un temps)* La mort joue contre elle car elle ne sait pas filouter, elle. Elle est entière. La mort bientôt va l'embrasser pour mieux l'embraser comme sa Majesté carnaval après l'orgie. Le temps la presse. Elle risque de foutre le feu au champ de blé, à tout. Le feu! Pour faire place nette. La politique de la terre brûlée, chez elle, c'est un tic. *(un temps)* Et pourtant je suis là, au milieu du blé couché, là, au milieu, ostentatoire comme tout leurre. La mort elle – même s'y casse les dents depuis toujours. Je suis le leurre planté au milieu du champ de sa vie. *(un temps)* Je suis bien visible pourtant! Tout le monde, même les petits oiseaux s'en sont aperçus. Sékou s'en est aperçu, il est de ma race. La mère, la fille et la petite – fille, c'est le triangle des Bermudes. *(un temps)* Elle n'aime pas que les choses lui résistent, et elle finira par y foutre le feu, je la connais. La politique de la terre brûlée! Le feu n'épargne rien. *(un temps)* Et pourtant si elle savait combien je l'aime...

M. Bécquart reste interdit. Il lui a semblé avoir entendu quelques notes sortir de l'orgue de Barbarie. Il se remet à tourner la manette. Une musique s'échappe en effet de l'orgue.

Ça y est! Tu te mets à vivre enfin, toi? Mais oui, tu chantes à nouveau, tu vis! Toi aussi, tu faisais le mort, hein? *(il lâche la manette maos la musique continue de s'échapper de l'orgue)* Ernest Bécquart, tu as réussi à donner la vie. Tu y es arrivé. Tu vas pouvoir le lui offrir comme gage de ton amour, parce que c'est pour elle que tu as

voulu prouver quelque chose. Tu vois, tu as fini par faire quelque chose de ta vie, alors désormais tu me feras plus le mort, tu vas définitivement arrêter de vivre.

Kwahulé, K., *“La Dame du Café d’en Face”*, Montreuil, Éditions Théâtrales, 1999, σελ. 15 – 26, από το βιβλίο σε ηλεκτρονική μορφή στην ιστοσελίδα *Google Play Books*

<https://play.google.com/store/books/details?id=fjoWCwAAQBAJ>

Για το συγγραφέα και το έργο του

Γεννημένος στην Ακτή Ελεφαντοστού, στην πόλη Αμπενγκουρού [1], το 1956, ο Κόφι Κουαουλέ είναι πολυβραβευμένος θεατρικός συγγραφέας, ηθοποιός, σκηνοθέτης, θεωρητικός του θεάτρου [2] και δοκιμιογράφος [3] με πολυετή συγγραφική δραστηριότητα και πλήθος – κυρίως θεατρικών – έργων. Σπούδασε αρχικά στο Institut National Supérieur des Arts et de l'Action Culturelle (INSAAC) του Αμπιτζάν κι έπειτα στην École Nationale Supérieure des Arts et des Techniques du Théâtre (ENSATT) του Παρισιού, και απέκτησε το διδακτορικό του στις Θεατρικές Σπουδές στο Πανεπιστήμιο της Νέας Σορβόνης [3]. Τα θεατρικά του έργα – πάνω από είκοσι σε αριθμό – γράφτηκαν σε διάστημα σαράντα δύο ετών – με το πρώτο (*Le Grant – Serpent*) να ολοκληρώνεται το 1977 και να φυλάσσεται έως και σήμερα στη Βιβλιοθήκη Gaston Baty του Ινστιτούτου Θεατρικών Σπουδών της Σορβόνης και τα δύο τελευταία (*Les africains / Samo : Tribute to Basquiat*) να δημοσιεύονται το 2019 από τις Éditions Théâtrales [4]. Για το θεατρικό *L'Odeur des Arbres* του 2016 τιμήθηκε με τα βραβεία Grand Prix de Littérature Dramatique du Centre National des Arts du Cirque, de la Rue et du Théâtre (ARTCENA) το 2017 και Prix Bernard – Marie Koltès το 2018 [3], ενώ κέρδισε επίσης τα βραβεία Prix Radio France International (RFI) Théâtre και Journées de Lyon des Auteurs de Théâtre για το *Cette Vieille Magie Noire* (1993) και το *P'tite – Souillure* (2000) αντίστοιχα [1]. Για το σύνολο του έργου του έχει τιμηθεί ακόμη με τα βραβεία Prix Édouard Glissant το 2013 και Prix Mokanda και Prix d'Excellence de Côte d'Ivoire το 2015 [3]. Εκτός από θεατρικά έργα έχει γράψει τέσσερα δοκίμια, τρία μυθιστορήματα και έντεκα διηγήματα [4].

Τα θεατρικά του έργα έχουν μεταφραστεί σε είκοσι μία γλώσσες (μεταξύ των οποίων τα Αραβικά, τα Βουλγαρικά, τα Ιαπωνικά και τα Ουγγρικά) [4] και έχουν μεταφερθεί επί σκηνής σε πολλές από αυτές (ενδεικτικά : *Jaz*, σε σκηνοθεσία D. Giordano στο Teatro Del Fontanone της Ρώμης το 2000, *Le Masque Boiteux*, σε σκηνοθεσία S. Koly και A. Dine στο Glob Théâtre της Μπορντό το 2002, *Brasserie*, σε σκηνοθεσία Kemal Aydogan στο Θέατρο Moda Sahnesi της Κωνσταντινούπολης το 2015, *Blue – S – cat*, σε σκηνοθεσία Inagaki Kazutoshi στο Shinkoenji Atractors Theatre του Τόκιο το 2014) [3]. Στα Ελληνικά υπάρχουν μόνο δύο μεταφρασμένα έργα του συγγραφέα, το ανέκδοτο *Blue – S – cat* από τη Δάφνη Τουράνη, που

ανέβηκε το Φεβρουάριο του 2015 στο Θέατρο Κυψέλης στην Αθήνα σε σκηνοθεσία Μιχάλη Πολίτη, και το *Misterioso – 119* από τη Μαρία Ευστρατιάδη (Αθήνα, Έψιλον, 2007), που ανέβηκε από το Μάρτιο έως τον Απρίλιο του 2011 στο Θέατρο Ένα της Λεμεσού σε σκηνοθεσία Μαρίνου Ανωγυριάτη [4] και το Μάιο του 2015 στο Θέατρο Τεχνουργείο της Θεσσαλονίκης από τους Στέργιο Καλφόπουλο και Χριστίνα Τσιγκαλίδα [5].

Όσον αφορά στις θεματικές της εργογραφίας του Κουαουλέ, κυμαίνονται από τη φρίκη του εμφυλίου πολέμου στην Αφρική και την επακόλουθη διασπορά των Αφρικανών προς χώρες της Ευρώπης και τις Νοτίου Αμερικής έως τη βία, τη φτώχεια, την έννοια της «συνενοχής» και, τέλος, την εσωτερική αναζήτηση [6] και την ανθρωπιά [8]. Τα πολύπλευρα έργα του αποτελούν τραγικούς μονολόγους (*Jaz*) [7], αφηγήσεις με στοιχεία ελαφρά και εύθυμα (*Brasserie*) [7], ιστορίες αγάπης (*Babyface*) [6], κωμωδίες (*La Dame du Café d'en Face*) [8], και είναι συχνά επηρεασμένα από τη τζαζ μουσική (*Monsieur Ki*, *Nouvel Au Chinois* [6], *Samo : Tribute to Basquiat*, *Kalakuta Dream : Tribute to Fela* [9]), την αναρχική της σύνθεση και την αυτοσχεδιαστική της φύση. Μελετητές και εκδότες του τοποθετούν το συγγραφέα μεταξύ των σύγχρονών του μετα – αποικιακών λογοτεχνών, ενώ κάνουν λόγο για μια δύσκολη πλην γοητευτική γραφή [7], όμοια σε δομή με τη τζαζ μουσική [7] από την οποία σχεδόν πάντοτε είναι επηρεασμένη. Η γλώσσα του έχει χαρακτηριστεί – μεταξύ άλλων – ως «μουσική αφήγηση» [6], «ρευστή» και συνάμα «σαφής», «πολυσχιδής» και «προσαρμοστική» [8].

Το θεατρικό έργο *La Dame du Café d'en Face* (μεταφρασμένο εδώ ως *Η Κυρία του Απέναντι Καφέ*) δημοσιεύτηκε από τις Éditions Théâtrales το Σεπτέμβριο του 1999 [10]. Στην έντυπη παρουσίαση του βιβλίου από τις εκδόσεις περιγράφεται ως οικογενειακό δράμα και μυθοπλασία [10], ενώ στην επανέκδοσή του ένα χρόνο αργότερα (μαζί με το θεατρικό έργο *Jaz*), χαρακτηρίζεται και ως κωμωδία [8]. Ο κύριος και η κυρία Μπεκάρ, ηλικιωμένο ζευγάρι κοντά στα ογδόντα, ζουν σ' ένα καμπαρέ – πρώην κρεοπωλείο – [10] που πριν χρόνια λειτουργούσε ως οικογενειακή επιχείρηση. Βασικό άξονα της δράσης αποτελεί μια παλιά απιστία του κυρίου Μπεκάρ – με τη γυναίκα του καφέ απέναντι από το καμπαρέ – και το, τριάντα ετών πλέον, συναίσθημα προδοσίας που εξακολουθεί να βασανίζει την κυρία Μπεκάρ. Μέσα από συχνούς και εκτενείς μονολόγους – κυρίως των δύο βασικών πρωταγωνιστών –, που εναλλάσσονται με «οικογενειακούς» διαλόγους (τους υπόλοιπους χαρακτήρες αποτελούν η εγγονή των Μπεκάρ και ο σύντροφός της, η

κόρη τους και ο σύζυγός της) γεννιέται μια αφήγηση ανθρώπινη και οικεία, μια ιστορία που αντικατοπτρίζει τις σχέσεις των ανθρώπων – σε πλαίσιο οικογενειακό και όχι μόνο –, την κοινή ζωή ενός ζευγαριού σε βάθος χρόνων αλλά και την τρίτη ηλικία ως περίοδο αναδρομής στο παρελθόν και στα γεγονότα που καθόρισαν τόσο εκείνο όσο και το παρόν. Ο κύριος και η κυρία Μπεκάρ αναπολούν την εποχή της απιστίας του πρώτου, φέρνουν τις σκέψεις και τα συναισθήματα του τότε στο τώρα και τα ξαναζούν. Το έργο, τελικά περισσότερο δράμα παρά κωμωδία, χάρισε στον Κουαουλέ τα βραβεία Prix Radio France International (RFI) Théâtre και Prix par la Société des Auteurs et Compositeurs Dramatiques (SACD) το 1994 [1]. Έχει ανέβει επί σκηνής από σκηνοθέτες από το Βέλγιο (Johan Heldenberg, Θέατρο Zuidpool, Αμβέρσα, Ιανουάριος – Φεβρουάριος 2004) και την Τσεχία (Hélène Charmay, Θέατρο Divadlo Disk, Πράγα, Ιούνιος 2009) και μεταφραστεί στα Φλαμανδικά και τα Τσέχικα από την Eva Schram και την Magdalena Laval αντίστοιχα, καθώς και στα Βουλγαρικά από τον Assen Zidanov [11].

Μεταφραστικά σχόλια

Η Κυρία του Απέναντι Καφέ είναι ένα θεατρικό έργο που αγγίζει θέματα που πολλές άλλες φορές έχουν αποτελέσει κέντρο λογοτεχνικών αφηγήσεων – όχι μόνο σεναριακών αλλά και πεζογραφικών και ποιητικών. Οι ανθρώπινες σχέσεις – κυρίως οι συζυγικές και οικογενειακές –, η απιστία, ο χρόνος που περνά και οι πληγές που αφήνει, όπως αυτές προβάλλονται μέσα από την ανασκόπηση που κάνουν οι άνθρωποι προς το τέλος της ζωής τους, είναι τα θέματα που συνυπάρχουν στο έργο, κάνοντας τη δράση και τους χαρακτήρες του στοιχεία οικεία και προσιτά και τους βασικούς θεματικούς του άξονες σημεία διαχρονικά, στα οποία δημιουργοί – συγγραφείς και σκηνοθέτες –, αναγνώστες και θεατές πάντοτε επιστρέφουν. Ο Κόφι Κουαουλέ, ως ένας από τους πρώτους, συνθέτει το δράμα αυτό με τα κωμικοτραγικά χαρακτηριστικά, μέσω μιας γλώσσας λιτής κι ευκολοδιάβαστης, ταυτόχρονα όμως τολμηρής και ιδιαίτερης. Όσο τα λόγια των χαρακτήρων ταυτίζονται με εκείνα καθημερινών, σύγχρονων ανθρώπων τόσο το περιεχόμενό τους «δραπετεύει» από τα όρια της απλότητας και γίνεται δραματικό, περίτεχνο, φιλοσοφικό. Τα κυριότερα θέματα αναλύονται, έτσι, μέσα από διαλόγους και μονολόγους που διακρίνονται από την τέχνη και τη φιλοσοφική χροιά που συχνά κρύβονται στις πιο συνηθισμένες συζητήσεις.

Ένα τέτοιο έργο – συνδυασμός απλότητας και πολυπλοκότητας, που έχει αποδοθεί σε τόσες γλώσσες κι όμως ποτέ στην Ελληνική, αξίζει να μεταφερθεί όχι μόνο για χάρη της πολιτισμικής ποικιλίας που θα προσέδιδε στην ελληνική μεταφραστική γραμματεία αλλά και της διαβίβασης στη γλώσσα – στόχο ενός περιεχομένου τόσο κοντινού και επίκαιρου συναισθηματικά. Μια δόκιμη μετάφραση του έργου όχι μόνο θα το τοποθετούσε στο ελληνικό λογοτεχνικό τοπίο αλλά θα εμπλούτιζε και το θεατρικό, με μια σκηνική μεταφορά του.

Τα χαρακτηριστικά αυτά, που καθιστούν το συγκεκριμένο έργο άξιο μετάφρασης – και γνωριμίας με το ελληνικό κοινό – αποτελούν συγχρόνως τα σημεία που κάνουν τη διαδικασία μετάφρασής του στα Ελληνικά ιδιαίτερα απαιτητική. Καθώς πρόκειται για θεατρικό κείμενο, η εκφραστικότητα και ο συναισθηματισμός της πρωτότυπης γλώσσας του οποίου το διαφοροποιούν από τα άλλα λογοτεχνικά είδη, η ανάγκη να διατηρηθούν και να αποδοθούν τα νοήματα που κρύβονται στις γλωσσικές του ιδιομορφίες είναι ακόμη μεγαλύτερη. Στα στοιχεία, λοιπόν, αυτά του πρωτοτύπου

που το κατατάσσουν στο είδος του, σε συνδυασμό με την περίπτωση μεταφοράς του μεταφράσματος επί σκηνης, την οποία ο μεταφραστής οφείλει να λάβει υπόψη, πρέπει να δοθεί έμφαση, για ένα δόκιμο και έγκυρο κείμενο άφιξης.

Κατά την απόδοση ενός έργου σαν την *Κυρία του Απέναντι Καφέ*, οι πρώτες σκέψεις του μεταφραστή ταυτίζονται με εκείνες που κάνει κατά τη μετάφραση κάθε, σχεδόν, κειμένου – όχι μόνο λογοτεχνικής φύσεως αλλά πολλές φορές και τεχνικού περιεχομένου – πώς, δηλαδή, θα διατηρηθεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο στη γλώσσα – στόχο το νόημα που ο συγγραφέας του πρωτοτύπου θέλησε να δώσει στο έργο του χωρίς να επηρεαστεί σημαντικά η πρωτότυπη γλώσσα. Με επίγνωση, λοιπόν, ότι η απόλυτη ισορροπία μεταξύ των δύο ζητουμένων είναι όχι απλώς δύσκολη αλλά συχνά ακατόρθωτη, και έμφαση, επομένως, πρωτίστως στη νοηματική και δευτερευόντως στη γλωσσική αντιστοιχία, η μεταφραστική διαδικασία ξεκινά – και εξελίσσεται με εναλλαγές των δύο βασικών προτεραιοτήτων, πάντοτε όμως με σεβασμό στο αρχικό κείμενο και τα νοηματικά χαρακτηριστικά του.

Για την απόδοση της *Κυρίας του Απέναντι Καφέ*, την ομαλή μεταφορά των σημαντικότερων στοιχείων του πρωτοτύπου στο μετάφρασμα, βάση έπρεπε να δοθεί σε τέσσερις κυρίαρχους άξονες – δυσκολίες : την προφορικότητα του λόγου (καθότι θεατρικό έργο), τους πολλούς ιδιωτισμούς και εκφράσεις, τις πολιτισμικές αναφορές, μοναδικές στη γλώσσα – πηγή, και την πιο «λόγια» γλώσσα, κυρίως του τέλους του αποσπάσματος.

Στο πρωτότυπο, που ως θεατρικό έργο αποτελεί εξ ορισμού συνδυασμό διαλόγων και μονολόγων, συναντάται πλήθος «εμβόλιμων» προφορικών στοιχείων, όπως οι δισταγμοί ή οι αποσιωπήσεις, που του δίνουν ζωντάνια και αντικατοπτρίζουν τον εσωτερικό κόσμο που ο κάθε χαρακτήρας φέρνει στο φως χρησιμοποιώντας το λόγο. Με τους μονολόγους της κυρίας Μπεκάρ να αποτελούν τα κυριότερα σημεία μέσα στα οποία βρίσκονται τέτοιες μικρές εκφράσεις (π.χ. : “Ah ben, tout à fait...”, “Non, moi... au fond...”, “Vous auriez quand même...”, “Tandis que là...”) αλλά και το υπόλοιπο απόσπασμα να περιλαμβάνει ορισμένες ακόμη περιπτώσεις (“[...] enfin pas tout à fait, mais...”, “[...] enfin je crois.”, “Si c’était un film se serait autre chose...”, “Non, quand même, non...”, “[...] et c’est pas pour vous flatter, mémé, mais...”), οι «προφορικότητες» αυτές ήταν και η πρώτη από τις μεταφραστικές προκλήσεις του κειμένου. Η μεταφορά αυτών των στοιχείων στο ελληνικό κείμενο έγινε με στόχο την επίτευξη της εγγύτητάς του με το πρωτότυπο, κι έτσι οι μικρές φράσεις, με αποσιωπητικά, επαναλήψεις λέξεων, επιρρήματα, διατηρήθηκαν στο βαθμό που αυτό

ήταν δυνατό. Η κατά λέξη απόδοση ήταν αδύνατη – ειδικά εφόσον επρόκειτο για ελλειπτικές προτάσεις – φράσεις – ωστόσο τα ελληνικά αντίστοιχα λειτούργησαν υπέρ της διατήρησης της προφορικότητας του πρωτοτύπου (π.χ. : «Ναι [...]», «Κι εγώ... κατά βάθος...», «Και πάλι...», «Ενώ τώρα...»).

Το γαλλικό κείμενο περιέχει, επίσης, πολλούς ιδιωτισμούς, εκφράσεις που όχι μόνο δίνουν έμφαση στο λόγο αλλά αναδεικνύουν συγχρόνως την ψυχική κατάσταση των διαφορετικών χαρακτήρων. Όταν, για παράδειγμα, η κυρία Μπεκάρ μιλά για την παρακμή του καμπαρέ στο παρελθόν (“Je me suis pas cassé la tête.”, “[...] le cabaret ne tenait plus qu’à une corde.”), την αντίδρασή της μετά την ανακάλυψη της απιστίας του συζύγου της (“Il s’était foutu de ma gueule [...]”, “[...] j’ai été à deux doigts de divorcer.”, “Ça a tenu qu’à un fil.”, “[...] comme une tuile qui vous tombe de la maison [...] sur la tête [...]”), όταν αναφέρεται στο παρατσούκλι της (“la – mère – coupe – la – soif”) και του αδερφού της (“l’abbé Pierre”), ή όταν η Σαντρίν εκφράζει την απέχθειά της προς την κυρία του απέναντι καφέ (“[...] cette bonne femme, c’est une sacrée dégueulasse!”), οι φράσεις που χρησιμοποιούνται είναι ιδιωματικές. Οι ιδιωτισμοί αποδόθηκαν είτε με αντίστοιχους στα Ελληνικά («[...] το καμπαρέ κρεμόταν από μία κλωστή.», «[...] τόσο ήθελα για να πάρω διαζύγιο.», «Στο τσακ ήμουν.», «[...] σαν κεραμίδα στο κεφάλι [...]») είτε με λεξιπλασίες του μεταφραστή («κυρά - Διψώ») είτε με μεταφορά της σημασίας τους («Δεν έδωσα σημασία.», «[...] με κορόιδευε!») είτε με προσπάθεια κατά λέξη μετάφρασής τους («ο αββάς Πέτρος», «[...] αυτή η γυναίκα είναι απαίσια!»).

Τα πολιτισμικά στοιχεία του κειμένου – αφετηρίας αποτελούν μια ακόμη από τις μεταφραστικές προκλήσεις, ίσως τη δυσκολότερη απ’ όλες. Στο πρωτότυπο γίνεται αναφορά σε στοιχεία – κομμάτια της γαλλικής πραγματικότητας της εποχής (της δεκαετίας του ’90, που γράφεται και τοποθετείται χρονικά το έργο) αλλά και της ιστορίας της χώρας, όπως το “100 %”, το δικαίωμα, δηλαδή, που προσφέρει το γαλλικό κράτος σε δωρεάν θεραπεία για χρόνιες παθήσεις, τα “studio”, τα μικρά διαμερίσματα που πολλοί Γάλλοι νοίκιαζαν στις επαρχίες ως καλοκαιρινά εξοχικά, το “Midi”, ονομασία για το γαλλικό Νότο, οι ποδοσφαιριστές της δεκαετίας του ’50 “Platini, Piantoni, Kopa” ή το έθιμο του τέλους της παρέλασης του Mardi Gras (“[...] pour mieux l’embraser comme sa Majesté carnaval après l’orgie.”). Τα σημεία αυτά μεταφράστηκαν, μετά από σχετική έρευνα σε έντυπες (λεξικά) αλλά και διαδικτυακές πηγές (άρθρα, ηλεκτρονικά λεξικά), με επεξήγησή τους στην Ελληνική («[...] δικαίωμα δωρεάν θεραπείας για χρόνιες παθήσεις.», «[...] μικρό διαμέρισμα [...]»),

με απλή μεταφορά τους («στο Νότο», «Πλατινί, Πιαντονί, Κοπά») ή με κάποιο αντίστοιχο πολιτισμικό στοιχείο στη γλώσσα – στόχο («[...] θα καεί σαν το Βασιλιά Καρνάβαλο μετά τη Μεγάλη Παρέλαση.»).

Το τέλος του αποσπάσματος, ο μονόλογος του κυρίου Μπεκάρ για τη ζωή και τη σχέση του με την κύρια Μπεκάρ, είναι ίσως το πιο «λόγιο» σημείο του πρωτοτύπου, με την όμορφη, εικονοπλαστική γλώσσα του ηλικιωμένου πρωταγωνιστή του να διαφέρει από την απλή και καθημερινή της συζύγου του – αλλά και του υπόλοιπου έργου. Φράσεις όπως “La mort n’est pas un charognard, vous savez.”, “Toute ma vie [...] ses nasses.”, “[...] je suis resté immobile [...] réprimant ma respiration.”, “Elle découvre aujourd’hui [...] dans mon sang.”, “Alors elle invente sa vie [...] de vieille toquée.”, συνθέτουν τις σκέψεις και τα συναισθήματα του κυρίου Μπεκάρ ανά τα χρόνια με τρόπο που δίνει στο κείμενο μια χροιά λογοτεχνική. Γι’ αυτό και κατά τη μετάφρασή τους διατηρήθηκαν στα Ελληνικά («Ξέρετε, ο θάνατος δεν είναι σαν τα όρνια.», «Όλη μου τη ζωή [...] απ’ τα δίχτυα του.», «[...] έμενα ακίνητος [...] κρατώντας την αναπνοή μου.», «Ανακαλύπτει σήμερα [...] μέσα μου.», «Έτσι, επινοεί τη ζωή της [...] μιας γριάς τρελής.»).

Οι μεταφραστικές λύσεις που επιστρατεύτηκαν τελικά – αυτό το σύνολο διαφορετικών τεχνικών και επιλογών – εξυπηρετούν το μετάφρασμα κατά κύριο λόγο νοηματικά, σύμφωνα με τις σκέψεις βάσει των οποίων ο συγγραφέας του πρωτοτύπου έχτισε το κείμενό του. Όλες, λοιπόν, οι επιλογές του μεταφραστή, λειτουργούν υπέρ του στόχου αυτού, να γεννηθεί, δηλαδή, ένα θεατρικό έργο – στα Ελληνικά – που να φέρει τα ζωτικά στοιχεία του πρωτοτύπου χωρίς να έχει θυσιαστεί κανείς από τους νοηματικούς του άξονες στο βωμό μιας φαινομενικά «πιστής» μεταφοράς, να μιλά για τα θέματα του πρωτοτύπου όπως το πρωτότυπο, να έχει «κληρονομήσει» τους χαρακτήρες του και να διατηρεί την εκφραστικότητά του. Έτσι, το μεταφρασμένο κείμενο συντέθηκε ως μια εκδοχή του γαλλικού κειμένου, με γλώσσα όσο το δυνατόν κοντινότερη σ’ εκείνη του Κουαουλέ, που όμως μπορεί να αφηγηθεί τις σκέψεις και τα συναισθήματα των χαρακτήρων του – και των αναγνωστών/θεατών του έργου – μέσα σ’ έναν πολιτισμό διαφορετικό. Η *Κυρία του Απέναντι Καφέ* είναι η ιστορία που περιγράφεται στην *Dame du Café d’en Face* όπως αυτή θα έμοιαζε αν κανείς τη διηγούταν – ή την έπαιζε – εξ αρχής στα Ελληνικά.

Το επιθυμητό μεταφραστικό αποτέλεσμα, επομένως, για μια τέτοια κειμενική επιλογή, που παρουσιάζει όχι μόνο ενδιαφέρον περιεχόμενο αλλά επίσης μορφή και δομή και είναι, γι’ αυτό, απαραίτητο να αντιμετωπιστεί συνυπολογίζοντας όλα αυτά

τα στοιχεία, μπορεί να επιτευχθεί έπειτα από έμφαση στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του πρωτοτύπου, που μπορεί να οδηγήσει στο κοντινότερο αποτέλεσμα σε σχέση με το κείμενο – πηγή. Το πού θα δοθεί εν τέλει το περισσότερο βάρος αποτελεί μια από τις βασικές επιλογές του μεταφραστή, ο οποίος, μέσα από διάφορες αλλαγές, απαραίτητες για ένα δόκιμο αποτέλεσμα στη γλώσσα – στόχο, το οποίο, βέβαια, ενδεχομένως να είναι λίγο διαφορετικό από το πρωτότυπο, αναλαμβάνει την ευθύνη να το μεταφέρει σε ένα αντίστοιχο πλαίσιο στη γλώσσα του, κυρίως νοηματικό αλλά και λεξιλογικό, διανθίζοντάς το παράλληλα με τα σημαντικότερα στοιχεία του αρχικού κειμένου, που το καθιστούν ξεχωριστό αλλά και μεταφραστική πρόκληση.

Βιβλιογραφία

[1]

“Koffi Kwahulé”, από το διαδικτυακό λογοτεχνικό περιοδικό *Words Without Borders*
<https://www.wordswithoutborders.org/contributor/koffi-kwahul>

[2]

“Koffi Kwahulé”, από την ιστοσελίδα *Biblionet*
<https://biblionet.gr/%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%89%CF%80%CE%BF/?personid=69230>

[3]

“Koffi Kwahulé - *Présentation*”, από την ιστοσελίδα *Théâtre Contemporain*
<https://www.theatre-contemporain.net/biographies/Koffi-Kwahule/presentation>

[4]

Chalaye, S., “*Bibliographie : Œuvres de Koffi Kwahulé*”, στον τόμο *Koffi Kwahulé*, Paris, Classiques Garniers, 2019, σελ. 281 – 290, από την ιστοσελίδα των εκδόσεων *Classiques Garnier*, 24 Ιουλίου 2019
<https://classiques-garnier.com/koffi-kwahule-bibliographie-en.html?displaymode=full>

[5]

«*Misterioso – 119 του Koffi Kwahulé από το 2ο τμήμα ενηλίκων*», στο άρθρο «*Θέατρο Τεχνουργείο – Παραστάσεις 2015*», από την ιστοσελίδα του θεατρικού εργαστηρίου *Τεχνουργείο*, 30 Ιουλίου 2015
<http://texnourgeio-theater.blogspot.com/2015/06/>

[6]

Heluin, A., “*Kwahulé Koffi : Côte d’Ivoire – Nouvel au chinois (Éditions Zulma, 2015)*”, στο άρθρο “*Le Blues de Nosferatu*”, από την ιστοσελίδα του Διεθνούς Φεστιβάλ Βιβλίου & Κινηματογράφου του Σαν Μαλό, *Étonnants Voyageurs*, 2015
<https://www.etonnants-voyageurs.com/KWAHULE-Koffi.html>

[7]

“*Seven Plays of Koffi Kwahulé*”, από την ιστοσελίδα των εκδόσεων του Πανεπιστημίου του Μίσιγκαν, *The Michigan University Press*
https://www.press.umich.edu/7273905/seven_plays_of_koffi_kwahule

[8]

“*La dame du café d’en face / Jaz, Koffi Kwahulé*”, από την ιστοσελίδα του διαδικτυακού βιβλιοπωλείου *Autrement*
<https://www.sa-autrement.com/livre/9782842600327-la-dame-du-cafe-d-en-face-jaz-koffi-kwahule/>

[9]

Miller, J. G., Watson, R. M., “*Playing with Arts and Identity in Koffi Kwahulé’s Recent Theatre: Basquiat and Fela Kuti*”, Bordeaux, Horizons/Théâtre, 2021, σελ. 108 – 124 (περίληψη, παράγραφος 6), από την ιστοσελίδα *Open Edition Journals*, 2021
<https://journals.openedition.org/ht/1638>

[10]

Kwahulé, K., “*La Dame du Café d’en Face*”, Montreuil, Éditions Théâtrales, 1999, σελ. 15 – 26, από το βιβλίο σε ηλεκτρονική μορφή στην ιστοσελίδα *Google Play Books*
<https://play.google.com/store/books/details?id=fjoWCwAAQBAJ>

[11]

“*La Dame du Café d’en Face*”, από την ιστοσελίδα *Koffi Kwahulé*, αφιερωμένη στην εργογραφία του συγγραφέα
<https://koffikwahule.jimdofree.com/la-dame-du-caf%C3%A9-d-en-face/>